

Рекомендації щодо забезпечення правомірності створення та використання творів архітектури

1. Загальні положення

Ці Рекомендації пропонуються авторам (у тому числі співавторам), їх об'єднанням та користувачам творів архітектури й розроблені з урахуванням норм Цивільного кодексу України (далі – Кодекс), Законів України "Про авторське право і суміжні права", "Про архітектурну діяльність", постанов Кабінету Міністрів України "Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав", "Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір".

2. Визначення термінів

У цих Рекомендаціях терміни вживаються в такому значенні:

- архітектурне рішення – авторський задум щодо просторової, планувальної, функціональної організації, зовнішнього вигляду й інтер'єру об'єкта архітектури, а також інженерного та іншого забезпечення його реалізації, викладений в архітектурній частині проекту на всіх стадіях проектування та зафіксований у будь-якій формі;
- твір архітектури – твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо).

Інші терміни застосовуються в значенні, визначеному в Кодексі, Законах України "Про авторське право і суміжні права" (далі – Закон), "Про архітектурну діяльність", інших актах законодавства України та міжнародних договорах, до яких приєдналася Україна.

3. Створення творів архітектури. Особисті немайнові та майнові права автора

Закон передбачає охорону творів архітектури, виражених як проекти, документація, а також як побудований об'єкт архітектурної діяльності.

Охороні підлягають усі твори, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

При цьому передбачена Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору й не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

Право автора на результат його творчої діяльності в галузі архітектури виникає з моменту створення твору (у тому числі проекту), незалежно від того, був він закінчений і оприлюднений чи ні. Після реалізації проекту права автора на побудовані будівлі, споруди та інші твори як об'єкти авторського права також належать авторові, якщо вони не були передані за договором, а також з урахуванням норм законодавства щодо прав на службові твори та твори, створені на замовлення.

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений на замовлення, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір.

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить усім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле, чи складається з частин, кожна з яких має самостійне значення.

Інші питання співавторства регулюються статтею 13 Закону.

Автору належать такі особисті немайнові права:

- 1) вимагати визнання свого авторства шляхом **вказання належним чином імені автора на творі та його примірниках** під час будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- 2) **забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;**

3) вибирати псевдонім, зазначати й вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі та його примірниках під час будь-якого його публічного використання;

4) вимагати збереження цілісності твору та протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора.

Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

До **майнових прав** автора (чи іншої особи, яка має авторське право) належать:

1) право на використання твору;

2) **виключне право дозволяти використання твору;**

3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, у тому числі забороняти таке використання.

Виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва передбачають і право їх участі в реалізації проектів цих творів.

Види договорів, на підставі яких здійснюється використання об'єктів авторського права, та вимоги щодо їх оформлення передбачені статтями 1108 – 1113 Кодексу й статтями 31 – 33 Закону.

Договори про передачу прав на використання творів архітектури укладаються в письмовій формі.

В усній формі може укладатися договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо).

Договір про передачу прав на використання творів вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх істотних умов (строку дії договору, способу використання твору, території, на яку поширюється передаване право, розміру та порядку виплати авторської винагороди, а також інших умов, щодо яких на вимогу однієї із сторін має бути досягнуто згоди).

4. Особливості державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твори архітектури

Суб'єкт авторського права для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи неоприлюднений твір, факту й дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах.

Порядок державної реєстрації авторського права й договорів, які стосуються права автора на твір, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756.

До заяви на реєстрацію авторського права на твори архітектури, містобудування, садово-паркового та монументального мистецтва, крім документів, зазначених у пункті 6 цього Порядку, додається анотація, яка повинна містити назву твору, його місцезнаходження (адресу), архітектурні характеристики й параметри, час і місце створення.

Залежно від того, щодо якого об'єкта авторського права подано заявку на реєстрацію, примірник твору подається у такій матеріальній формі:

- твори образотворчого мистецтва, фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії, ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності – у вигляді фотографій (за потреби – кольорових) розміром не менше ніж 9x12 сантиметрів або слайдів чи на електронному носії, або у вигляді копій на паперовому носії. Слайди та/або фотографії подаються в окремому конверті;
- твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва – у вигляді фотографій (за потреби – кольорових) розміром не менше, ніж 9x12 сантиметрів або слайдів, чи у вигляді копій основних креслень проекту, передусім генерального плану, планів поверхів, фасадів, розрізів, інших креслень (на власний вибір), фотографій або слайдів моделей збудованих будівель і споруд на електронному носії чи у вигляді копій на паперовому носії. Слайди та/або фотографії подаються в окремому конверті;

5. Особливості використання творів архітектури

Авторське право й право власності на матеріальний об'єкт, у якому втілено твір архітектури, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального

об'єкта, у якому втілено твір, не означає відчуження авторського права, і навпаки.

Частина 2 статті 12 Закону передбачає, що власникові матеріального об'єкта, у якому втілено оригінал твору образотворчого мистецтва чи архітектури, не дозволяється руйнувати цей об'єкт без попереднього пропонування його авторові твору за ціну, яка не перевищує вартості матеріалів, витрачених на його створення. Якщо збереження об'єкта, у якому втілено оригінал твору, є неможливим, власник матеріального об'єкта, у якому виражено оригінал твору, повинен дозволити авторові зробити копію твору у відповідній формі, а якщо це стосується архітектурної споруди, – фотографії твору.

Використання проекту твору архітектури, містобудування чи садово-паркового мистецтва для реалізації допускається тільки одноразово, якщо інше не обумовлено договором, згідно з яким створено проект. Повторне використання такого проекту та розробленої на його основі робочої документації здійснюється виключно за згодою автора з виплатою йому або його правонаступникам авторської винагороди.

Однією з істотних умов договору про створення твору містобудування є правовий режим здійснення майнових прав на містобудівну документацію з планування територій після передачі її замовнику.

Автор проекту твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва має виключне право на участь у подальшій його реалізації, якщо інше не передбачено умовами договору із замовником (забудовником) або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює, а також на внесення змін до незавершеного будівництвом чи збудованого твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва в разі зміни його функціонального призначення чи реконструкції.

Під час будівництва об'єкта архітектури за ним здійснюється авторський і технічний нагляд.

Технічний нагляд забезпечується замовником (забудовником) та здійснюється особами, які мають відповідний кваліфікаційний сертифікат.

Авторський нагляд здійснюється архітектором – автором проекту об'єкта архітектури, іншими розробниками затвердженого проекту або уповноваженими ними особами. Авторський нагляд здійснюється відповідно до законодавства та договору із замовником (забудовником).

У разі виявлення відхилень від проектних рішень, допущених під час будівництва об'єкта архітектури, та відмови підрядника щодо їх усунення особа, яка здійснює авторський або технічний нагляд, повідомляє про це замовника (забудовника) і відповідну інспекцію державного архітектурно-будівельного контролю для вжиття заходів відповідно до законодавства.

На кожний завершений будівництвом об'єкт архітектури до його прийняття в експлуатацію складається архітектурно-технічний паспорт об'єкта архітектури.

Згідно зі статтею 28 Закону України “Про архітектурну діяльність” власники та користувачі об'єктів архітектури зобов'язані, зокрема, у разі необхідності внесення змін до об'ємно-просторових, планувальних та інших рішень об'єкта архітектури розробляти відповідну проектну документацію згідно з вимогами архітектурно-технічного паспорта об'єкта, погоджувати, затверджувати її та проводити будівельні роботи в установленому законодавством порядку.

Пункт 3 Положення про архітектурно-технічний паспорт об'єкта архітектури, затвердженого наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 09.09.1999 № 220, передбачає, що в архітектурно-технічному паспорті об'єкта архітектури визначаються гарантійні зобов'язання виконавців проектних і будівельних робіт, особливі умови експлуатації об'єкта архітектури, а також його окремих елементів, які не підлягають змінам без згоди архітектора – автора проекту, – а за його відсутності – органу містобудування та архітектури.

6. Винагорода за створення і використання творів архітектури

За винятком випадків, передбачених статтями 21 – 25 Закону, автор (чи інша особа, яка має авторське право) має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору. Винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті) або у формі комбінованих платежів.

Розмір і порядок виплати авторської винагороди за створення й використання твору встановлюються в авторському договорі або в договорах, що укладаються за дорученням суб'єктів авторського права організаціями колективного управління з особами, які використовують твори.

Винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частках, якщо в угоді між ними не передбачається інше.

Оскільки авторське право на твір архітектури зберігається 70 років після смерті автора, до закінчення цього строку винагороду мають право отримувати спадкоємці автора та інші суб'єкти авторського права.

Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72 (далі – Постанова КМУ № 72) затверджені мінімальні ставки винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав, зокрема, додаток 4 до Постанови КМУ № 72 передбачає мінімальні ставки авторської винагороди (роялті) за використання, у тому числі відтворення, творів архітектури.

Відсутність у Постанові КМУ № 72 ставок винагороди за певні способи використання творів архітектури не позбавляє автора можливості отримувати відповідну винагороду, оскільки законодавство України дозволяє врегулювати це питання на договірній основі або із застосуванням наявних у Постанові КМУ № 72 ставок щодо подібних способів використання творів.

Спори щодо виплати винагороди за використання творів архітектури можуть вирішуватися в суді.

7. Юридична відповідальність за порушення авторського права

За порушення авторського права відповідно до статті 51 Закону передбачається цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність.

Цивільна відповідальність може настати у випадку звернення особи, авторське право якої було порушено, до суду (статті 16 і 432 Кодексу).

Судочинство в цій сфері визначається Цивільним процесуальним кодексом України.

Цивільна відповідальність може накладатися на правопорушника й господарським судом, якщо власник майнового авторського права, з одного боку, як позивач, і відповідач – з іншого боку, є суб'єктом господарювання. У таких справах судове провадження регулюється нормами Господарського процесуального кодексу України.

Адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності передбачається, зокрема, статтею 51-2 Кодексу

України про адміністративні правопорушення, статтею 176 Кримінального кодексу України.

Судочинство в цій сфері визначається відповідним процесуальним законодавством (Кодекс адміністративного судочинства України, Кримінально-процесуальний кодекс України).